

פסקי תשובות רלג – אות ב - מנחה גדולה או מנחה קטנה - מה עדיף

שם: ועיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה, ובמ"ב (סק"א) ויש מהראשונים שמקילין לכתחילה משש שעות ומחצה ולמעלה, ועכ"פ אם רוצה לאכול או לצאת לדרך, או שעתה יוכל להתפלל עם הציבור, ואם ימתין על מנחה קטנה לא יהיה לו מנין, לכו"ע מותר להתפלל לכתחילה משש שעות ומחצה ולמעלה. וכל שכן שלצורך מניעת ביטול תורה מותר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה, ולכן נוהגים⁸ בישיבות קדושות וכוללים להתפלל מנחה גדולה, שבכך סדרי הלימודים מנוצלים כהוגן ללימוד תורה.

אבל כשאין סיבה מהסיבות הנ"ל מהנכון לחשוש לדברי הרמב"ם והשו"ע והמג"א ועו"פ ולהקפיד על⁹ מנחה קטנה, וכן מצינו אצל רבים מגדולי הדורות¹⁰ להקפיד בכך, והיו מהדרים להתפלל סמוך¹¹ לשקיעת החמה, וכפי מנהג האר"י ז"ל, אם כי מאידך מצינו לגדולי עולם¹² שהיו מתפללים דווקא מנחה גדולה, וכל הלבבות דורש ה'. ובכל ענין הדבר ברור ופשוט, שאף המקפיד תמיד להתפלל מנחה בשעת מנחה קטנה, אם נמצא במקום שאין לו מנין אלא בעת מנחה גדולה, מוטב¹³ שיתפלל בזמן מנחה גדולה בציבור מאשר שיתפלל בזמן מנחה קטנה ביחידות.

⁸ . שו"ת יחו"ד ח"ד סי' י"ט ועיי"ש שגם כדי שתהיה סעודת הצהרים לאחר מנחה כדי לצאת ידי כל הדיעות דסי' רל"ב, ועיי"ש ישראל והזמנים סי' י"ג פ"א בהגה"ה שכן הורה הגה"ק מסטמאר זצ"ל שהיכן שנוגע לביטול תורה בישיבות או בכוללים, שיתפללו לכתחילה ללא פקפוק מנחה גדולה.

⁹ . שכן תמיד של בין הערביים לעולם היה קרב מתשעה ומחצה ולמעלה חוץ מערב פסח שחל בערב שבת.

¹⁰ . מעש"ר אות ס"ה שהקפיד על כך הגר"א זי"ע, וכ"ה באור צדיקים סי' כ"ה, ברכ"י בשם רדב"ז (המובא בשע"ת סק"א), א"א בוטשאטש, בן איש חי פ' ויקהל אות ג', כה"ח סק"א וסק"ג, שו"ת דברי יציב ח"א סי' צ"ח (ועיי"ש איך שמיישב קושית הרש"ש (ברכות ל"א ב) מדברי דוד המלך ע"ה שאמר ערב בבוקר וצהרים וכ"ו שלכא"ו משמע שעדיף להתפלל בעוד החמה בגבורתה).

¹¹ . אור צדיקים שם עפ"י שער הכוונות שהאר"י ז"ל היה נוהג להתפלל מנחה עם דמדומי חמה ואפילו בערב שבת, ומובא בשע"ת סי' רל"ה סק"ב ובעוד אחרונים, והוא עפ"י הגמ' ברכות (כ"ט ב) "א"ר יוחנן מצוה להתפלל עם דמדומי חמה וכ"ו דכתיב יראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים" וברש"י שם "תפלת יוצר עם הנץ החמה ומנחה עם שקיעת החמה", וכ"ה במאירי וברשב"א שם, ובהגמ"י (פ"ג מהלכות תפילה סק"ב) "כתב רבינו חננאל ועכשיו נהגו כל ישראל כרבנן לתפלל מנחה עד הערב וכ"ו דאמר רבי העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים ואוקמי אביי בר אבין ורב חנינא בר אבין כל שאין מתפלל עם דמדומי חמה וכ"ו ואף על גב דלייטי עלה במערבא אמאן דאצלי עם דמדומי חמה (גמ' שם, דילמא מיטרפי ליה שעתא) הני מילי מאן דמאחר טפי, אבל קודם ביאת השמש כמעט שפיר דמי", ובאחרונים (עיין בזה בס' ישראל והזמנים שם) כתבו עוד ישובים להא דלייטי עלה במערבא שלא יסתור מנחה גדולים וצדיקים שהיו מתפללים עד לעת ערב ממש (וכדלהלן אות ו' והערה 38) וכגון דמערבא בשיטת רבינו יונה קיימא דאין להתפלל לאחר שקיעה"ח, ועוד דמערבא קאי על יחיד ולא על ציבור, דרבים הם ומידכרי אהדדי, ויש אחרונים דס"ל דלא קיימ"ל להלכה כההוא דמערבא דלייטי, וכדחזינן בגמ' שבת (ק"י"ח ב) דמביא מימרא דר' יוחנן סתמא דלא להזכיר דבמערבא לייטי עלא, וכן בטושו"ע וב"י ורמ"א הכא לא הזכירו כלל הא דמערבא, ועיי"ש בזה בדברי תורה ח"א אות ט"ז, ובשע"ת סק"א בשם ברכ"י בשם הרדב"ז דמפלג המנחה ולמעלה עדיף מהתחלת זמן מנחה קטנה, ועיי"ש להלן אות ו'.

¹² . בדברי תורה שם אות ק"ד שכן נהג בעל בני יששכר זי"ע וכדכתב בספרו אגרא דפרקא אות ר"נ שכ"מ בזה"ק פ' כי תשא, וכן בשלחן הטהור סעי' א' שאפשר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה, ובמשמרת שלום סי' כ"א דמלשון הזה"ק (פ' חיי שרה, קל"ב ב) כן משמע להתפלל מנחה גדולה, ועיי"ש שמאריך בזה ומסיים בצ"ע למעשה, ובערוה"ש סעי' י"ב "וראיתי לאחד מן הקדמונים (ר"ש פרחון בשורש מנח) שהזהיר להתפלל דווקא מנחה גדולה וכתב דלכן העניות מצויה בארץ אדום מפני שאין מתפללים מנחה גדולה" וכ"ו, ובס' שערי תפילה שכ"ה בריטב"א (יומא כ"ח ב) "מצוה מן המובחר להיות כל אדם זריז להתפלל מיד כשיגיע זמנה דהיינו מו' שעות ומחצה ולמעלה כמו שהיה עושה אברהם אבינו ע"ה מביא משחרי כותלי", וסמ"ק (סי' א') וחינוך (פ' עקב) ואבודרהם ורוקח וס' הישר לר"ת סי' תרכ"ב וס' המנהיג (הל' תפילה סי' פ"ב) הזריז להתפלל מנחה משש שעות ומחצה הרי זה משובח ומצוה מן המובחר. וכן נהגו החזו"א זצ"ל (אורחות רבנו שם), והגר"י מבריסק ואביו הגר"ח זצ"ל (תורת זאב עמ' ע"ג). ובענין הגמ' (הנ"ל) בשם ר' יוחנן דמצוה להתפלל עם דמדומי חמה עיין מהרש"א ברכות ט: (ד"ה יראוך) שתמה על דברי רש"י דס"ל דקאי גם על עת ערב ולדבריו אין הכוונה אלא לענין שחרית, ולפני ירח' הכוונה על תפלת ערבית וסיום דבריו שם "ורש"י פירש לפני ירח תפלת המנחה, ולא מצינו בשום מקום שמצוותה עם דמדומי חמה ודו"ק".

¹³ . וכמבואר במשנ"ב המובא בתחילת דברינו.